

23. (1996) Adamová Pavla: *Hypokoristické podoby rodných jmen*. Konzultantka: A. Louženská.
24. (1996) Dolek Miroslav: *Hypokoristické podoby rodných jmen žáků na středních školách*. Konzultant: S. Pastyřík.
25. (1996) Hejlová Jitka: *Hypokoristické podoby rodných jmen*. Konzultantka: A. Louženská.
26. (1996) Strnadová Šárka: *Hypokoristické podoby rodných jmen*. Konzultantka: A. Louženská.
27. (1996) Šebrlová Miroslava: *Hypokoristické podoby rodných jmen*. Konzultantka: A. Louženská.
28. (1997) Daňková Klára: *Rodná jména a jejich hypokoristické podoby v historických pramenech*. Konzultant: Vl. Kobližek.
29. (1997) Hlavatá Jitka: *Hypokoristické podoby rodných jmen žáků*. Konzultantka: A. Louženská.
30. (1997) Křivková Dagmar: *Rodná jména a jejich hypokoristické podoby v historických pramenech*. Konzultant: Vl. Kobližek.
31. (1998) Kříž Dušan: *Hypokoristické podoby jmen žáků*. Konzultant: A. Louženská.
32. (1998) Knákalová Petra: *Slovotvorná charakteristika hypokoristik ve středočeském regionu*. Konzultant: S. Pastyřík.
33. (1998) Fiebigerová Eva: *Analýza jmen ve vybraném kolektivu (skautském oddílu)*. Konzultant: S. Pastyřík.
34. (1999) Doškářová Renata: *Rodná jména a jejich hypokoristika žáků základních škol a gymnázia v Semilech*. Konzultant: Vl. Kobližek.
35. (1999) Nosková Milena: *Hypokoristické podoby rodných jmen žáků základních škol v Nové Pace*. Konzultant: Vl. Kobližek.
36. (1999) Mezerová Vendula: *Hypokoristické podoby rodných jmen žáků v Hradci Králové*. Konzultant: S. Pastyřík.
37. (1999) Sirová Lucie: *Hypokoristické podoby rodných jmen žáků v Chrudimi*. Konzultant: S. Pastyřík.
38. (2000) Tauchmanová Blanka: *Jazyková a onomastická analýza hypokoristických podob rodných jmen žáků v okresech Náchod a Pardubice*. Konzultant: S. Pastyřík.
39. (2001) Marešová Adéla: *Hypokoristické podoby žáků základních a středních škol na Jičínsku*. Konzultant: Vl. Kobližek.
40. (2001) Prouzová Blanka: *Jazyková a onomastická analýza hypokoristických podob rodných jmen žáků ve vybraném prostředí*. Konzultant: S. Pastyřík.
41. (2001) Soukalová Iva: *Jazyková a onomastická analýza hypokoristických podob rodných jmen žáků ve vybraném prostředí*. Konzultant: S. Pastyřík.

Kdy zdvojujeme deiktická slova

Robert Adám (Praha)

Milan Hrdlička se v tomto časopisu (Hrdlička, M.: Tehdy a tehdy. *Češtinář*, 11, 2000-2001, s. 144–145) zabýval zdvojováním ukazovacích zájmen, zájmených příslovců a číslovek ve větách typu *Stalo se to tehdy a tehdy tam a tam*. Takové výrazy se podle něj zdvojuji ze dvou důvodů (resp. ve dvou situacích): (a) explicitní informace jsou všem účastníkům komunikace známé a mluví je nechce opakovat; (b) mluví se nechce vyjadřovat explicitně, volí eufemistické vyjádření nebo záměrně „mlží“. M. Hrdlička se dále zmíňuje o tom, že obdobné funkce mají formulace typu *Zachoval se (tak), jak se zachoval*.

Při čtení Hrdličkova článku se nám zdálo, že autor jeden důležitý rys užívání zmíněného prostředku opomíjí. Rozhodli jsme se proto ověřit svůj dojem v Českém národním korpusu¹. Náš materiál tvoří:

- všech 17 dokladů spojení *tehdy a tehdy*, které se v korpusu SYN2000 vyskytují;
- prvních 20 dokladů spojení *tam a tam*, které korpus ukáže, když zadáme takovéto heslo (ynechali jsme pouze spojení *tam a tam a tam a sem a tam a tam a sem*) – jsou mezi nimi doklady z beletrie, odborné literatury i publicistiky;
- prvních 20 nebeletristických dokladů spojení *tak a tak* (chtěli jsme zkoumat současný úzus, nikoli romány Karla Čapka, z nichž pocházejí desítky nejdříve zobrazených dokladů);
- prvních 20 nebeletristických dokladů spojení *ten a ten*.

Všechny naše následující příklady pocházejí z takto získaného materiálu.

Náš dojem se analýzou korpusového materiálu potvrdil: v pouhých dvanácti případech z celkového počtu 77 dokladů jsou deiktická slova zdvojena v kontextu, v němž je perspektiva podávajícího subjektu zcela jednotná. Nejčastěji dochází ke zdvojování při reprodukci cizí řeči, a to jak formou řeči nepřímé, tak – ještě mnohem častěji – formou řeči přímé nebo nevlastní přímé. Pochopitelně nemusí jít o řeč mluvenou, nýbrž i o projev psaný: (...) visí oznamení, že tato celnice je od 1. 1. 98 zavřena a že nejbližší celnice je tam a tam. Způsoby narušení jednotné perspektivy mohou být arci subtilnější: tak např. ve formulaci (...) nepřemýšlel jsem dopředu, že se tehdy a tehdy vrátím do politiky je dvojí pouze perspektiva časová, ale identita mluvčího je zachována – a navíc nejde o řeč, nýbrž o myšlení.

Sledovaná spojení se mimořádně často objevují v některých speciálních ty-

¹ Za umožnění přístupu do reprezentativního elektronického korpusu současně psané češtiny SYN2000 děkuji mgr. M. Šulcoví z Ústavu českého národního korpusu FF UK v Praze.

pech cizí řeči (a příliš přitom nezáleží, zda jde o řeč přímou nebo nepřímou, o promluvení nebo myšlenku). Jsou to:

(a) cizí řeč nerealizovaná, potenciální: (...) *lze přepsat do podoby, že (...), pokud jsou splněny ty a ty předpoklady; (...) pomohla by průhlednost: tolik a tolik bude použito na zlepšení veřejné hromadné dopravy, tak a tak, tam a tam, tehdy a tehdy;*

(b) cizí řeč typizovaná, reprezentující množinu řečí: *Napsal třeba: tam a tam, v tu a v tu dobu (...); (...) připomeneme stereotypy: (...) mají v tom prsty ti a ti (...).*

Žádný z našich dokladů nelze bez změny významu nahradit formulací typu (*Zachoval se*) *tak, jak (se zachoval)*. Za souznačné se zdvojenou deiktickou konstrukcí lze zato v určitých kontextech považovat:

(i) konstrukci s relativem: *Samozřejmě, že u historických dramat je možno uvést, že se děj odehrává tehdy a tehdy (...)* → (...) *uvést, kdy se děj odehrává; (...) máte smlouvu, kde je potvrzeno, že vystoupí tehdy a tehdy* → (...) *potvrzeno, kdy (přesně) vystoupí;*

(ii) užití slova *určitý*: (...) *vím, že musím tehdy a tehdy napsat tolik a tolik rádek, na určité téma* → *vím, že musím k určitému datu napsat určitý počet rádek (...);*

(iii) výraz *ten který*: (...) *můžeme hovořit o tom, zda je ten a ten pes zlepšovatelem či zhoršovatelem plemene* → (...) *ten který pes (...);*

(iv) frazeologismus *takový či/nebo makový*, jak o tom svědčí doklad *Myslime si, že by věci měly být tak a tak, (...) měl by být přijat zákon takový či makový.*

Naše odpověď na otázku z úvodu Hrdličkova článku, totiž v jakých situacích a s jakým záměrem se těchto výrazů užívá, bude tedy jiná. Analýza korpusového materiálu ukazuje, že snaha o zamlžení sdělení oním záměrem není a že na tom, jsou-li explicitně nevyjadřované informace známy účastníkům komunikačního aktu (či dokonce všem jeho účastníkům), nezáleží. Prototypicky se zdvojených deiktických výrazů typu *tam a tam* užívá tehdy, když mluvčí reprodukuje (třeba i nereálnou) cizí řeč a nějaký údaj vyjadřovaný obvykle slovesným doplněním (místo, čas, způsob, aktant...), který je součástí této cizí řeči, se rozhoduje nevyjádřit explicitně, protože pro jeho sdělovací záměr tento údaj není důležitý.

Čapkolog Oleg Malevič píše trutnovskému muzeu

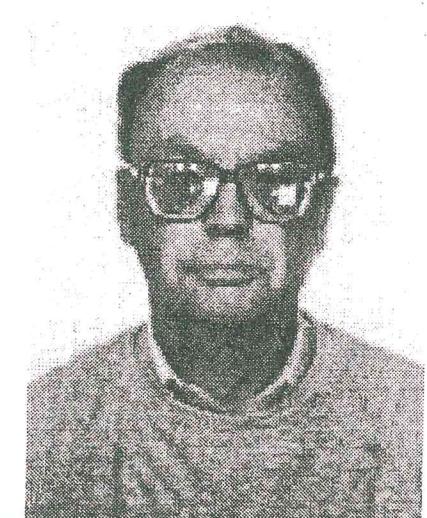
V druhé polovině 60. let si vytýčilo trutnovské Muzeum v Podkrkonoší, vedené tehdy PhDr. Zdeňkem Vašíčkem (naroden 1933), náročné vědecko-výzkumné cíle, prezentované zejména vlastivědným sborníkem *Krkonoše – Podkrkonoši* a jeho supplementy. Bylo to mj. i zkoumání života a díla významných osobností české a česko-německé kultury, mezi nimi i díla Karla Čapka. V těchto případech šlo o sledování nejen regionálních vazeb, ale i o dílo celé. Tak se podařilo soustředit řadu předních odborníků, zejména z Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc (pod její záštitou vyšly první dva svazky sborníku), a ti do něj přispívali i později.

Do práce na sbornících se PhDr. Zdeněk Vašíček pokusil zapojit i předního světového čapkologa, ruského bohemista dr. Olega Maleviče. Navštívil jej v roce 1963 v Petrohradě, v roce 1967 mu zaslal první dva svazky sborníku *Krkonoše – Podkrkonoši* s žádostí o vyjádření. Ještě jednou se dostal dr. Vašíček do kontaktu s dr. Malevičem. Po odchodu do emigrace (1980) zaslal dr. Malevičovi v roce 1985 soubor několika desítek českých knih, zejména z produkce nakladatelství Josefa Škvoreckého. Knihy našly svého adresáta.

Vladimír Wolf

Oleg Malevič

Zdeněk Vašíček